

ВЗАЄМОДІЯ ОНТОЛОГІЧНОЇ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВИХ ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗНАННЯ

Відносне відокремлення господарства від інших сфер суспільного життя є підставою для розгляду його в якості *самодостатнього (окремого) об'єкту дослідження суспільними науками*. Його історичний розвиток, суспільні умови, структуру, механізм функціонування та інші аспекти вивчають різні економічні науки. Кожна з них розглядає господарство суспільства під певним кутом зору, з позицій чітко визначеного предмету та методології даної економічної науки. Тому всебічна характеристика господарської сфери суспільства може бути дана лише в єдності усіх підходів, на основі досягнення системи економічних наук.

Історія економіки, економічна теорія та історія економічної думки — складна, синтетична фундаментальна галузь економічної науки, що складається із двох, донедавна самостійних наук і навчальних дисциплін. Але, не дивлячись на їхню начебто відокремленість і самостійність, вони настільки тісно взаємодіють між собою, що *сьогодні можна говорити про єдину історико-економічну науку — історію економіки та економічної думки*.

Обличчя економічного знання змінилося в період Нового часу, коли почало набувати характеру природничо-наукового. Провідну роль у той час у формуванні нового методу можна відвести філософії Ф. Бекона (1561–1626) і Р. Декарта (1588–1679), які сформулювали два нових підходи до аналізу дійсності — *емпіричний і раціоналістичний*, з яких у подальшому сформувались розглядувані нами *позитивний (емпірика, онтологія) та нормативний (теорія, гносеологія) підходи (аспекти) аналізу економіки*.

Чітке розмежування цих сфер можна зустріти вже у А. Сміта, який ділив економічну теорію на політичну економію, що досліджує «природні закони» ринкового механізму, і економічну політику, тобто теорію регулювання цього механізму. Поряд з цим, А. Сміт також визначив дві складові економічної науки: *позитивний бік (або аспект) та нормативний бік*. *Позитивний бік* який відповідає на запитання «*що є?*», «*як є?*», і, таким чином, *характеризує стан господарства тієї чи іншої країни у кожен конкретний мо-*

мент. Але господарська практика, господарський досвід сьогодення, яким би він не був — успішним, чи не зовсім успішним, — вже завтра стає історією, історією народного господарства тієї чи іншої країни (історією національної економіки), економічною історією, чи історією економіки. Але, людська природа так влаштована, що яким би не був реальний справ стан в економіці, ми прагнемо до того, щоб він був кращим, чи, ще кращим.

Нормативний бік (аспект) економічної науки якраз і дає відповідь на запитання «як має бути?» Нормативний аспект економічної науки становить, таким чином, не що інше як її теоретичний аспект або економічну теорію, яка дає свої *рекомендації* для господарської діяльності (позитивного аспекту) не безпосередньо, а опосередковано *через економічну політику*. Цей взаємозв'язок можна показати за допомогою «*методологічного трикутника*» *економічної науки*¹ (базова фігура), де методологічними засадами є погляди А. Сміта, О. Конта, Дж. С. Мілля, Дж. Н. Кейнса та здобутки сучасних економістів.

Але потрібно розрізняти позитивну і нормативну економічну теорію з розглядуваними нами позитивним і нормативним аспектами економічної науки. Якщо *позитивна економічна теорія*, це зміст теоретико-методологічних засад тієї чи іншої теорії у той чи інший проміжок часу, тобто мова йде про те, що собою являла (чи являє) кожна конкретна теорія сама по собі в момент її існування, то *позитивний аспект* економічної науки становить собою характеристику господарської практики в той чи інший історичний проміжок часу. *Позитивна економічна теорія певною мірою співпадає з нормативним аспектом економічної науки*. Тобто, зміст позитивної теорії зводиться до розкриття суті наукових поглядів, ідей, теоретичних концепцій, парадигм. *Нормативної економічної теорії*, то це інший, зворотній бік нормативного аспекту економічної науки, що становить собою теоретичне обґрунтування принципів економічної політики, зв'язок з практикою господарювання.

Червоною лінією через всю історію економічної думки проходить те, що нормативний аспект — економічну теорію — умовно можна поділити на дві групи теорій: *перша група* — *панівні, ортодоксальні економічні теоретичні системи*, які на той чи інший момент затребувані, і на їхніх теоретико-методологічних засадах і відбувається розробка і реалізація економічної політики, і, *друга група*

---

1 Див. Маслов А. О. Нормативні та позитивні аспекти знань при вивченні історико-економічних дисциплін // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: Зб. мат. наук-метод. конф. 6—8 лют. 2007 р. Ч. I. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 363.

— альтернативні, гетеродоксальні економічні теоретичні системи, так званий «економічний підвал» чи опозиція економічній ортодоксії, яка з інших позицій, на інших теоретико-методологічних засадах аналізує об'єктивну економічну реальність, і чекає «свого часу», щоб перейти в категорію панівної, ортодоксальної. Тоді місце і структуру економічної теорії на малюнку, на відміну від «базової фігури», необхідно подати наступним чином (рис. 1).

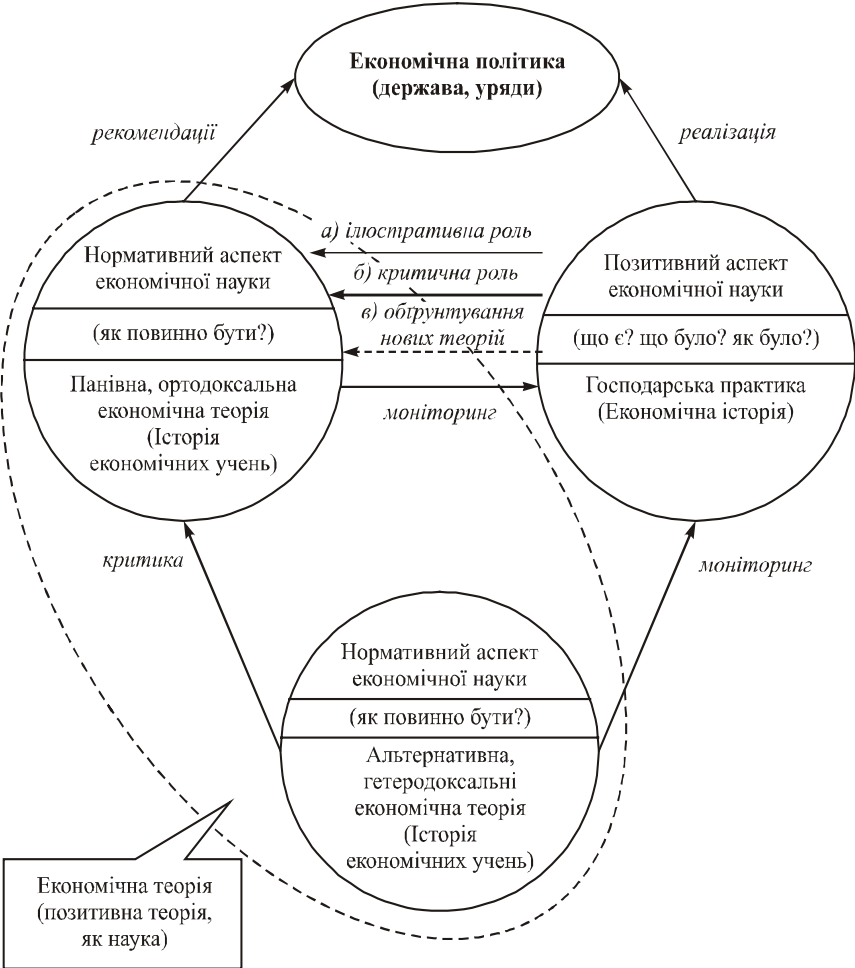

Рис. 1. «Методологічний трикутник» економічної науки (розширена фігура)

Схема в межах методологічного трикутника діє лише за умови затребуваності економічної теорії. Якщо це має місце, то за інших сприятливих обставин національні економіки успішно зростають і розвиваються, прикладом чого може бути, якщо абстрагуватись від зовнішніх чинників, сукупність теоретичних здобутків представників німецького неолібералізму, відповідної економічної політики німецьких урядів, зокрема уряду Л. Ерхарда, і, як результат реалізації на цій основі господарської практики — німецьке економічне диво та побудова соціального ринкового господарства.

Таким чином, запропонована схема взаємодії онтологічної та гносеологічної складових історико-економічного знання дає можливість вирішити проблему поєднання змісту історії економіки та економічної думки як в еволюції організаційно господарських форм, так і еволюції економічної думки, що є важливим у підготовці фахівців економістів при формуванні розуміння логіки історико-економічних процесів і явищ.

*Махова Г. В., канд. екон. наук, доцент,
Дяченко М. І., старш. викл.,
кафедра стратегії підприємств*

АКТИВІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Сучасне суспільство ставить перед вищою освітою нові завдання, вирішення яким вимагає застосування нових форм організації навчального процесу, дотримання нових принципів, використання новітніх підходів. Надзвичайно гостро стоять питання покращення якості освіти, забезпечення майбутніх фахівців тими знаннями, які дозволять їм у майбутньому діяти ефективно у професійній сфері. Зростає необхідність інтеграції фундаментального, гуманітарного та спеціального знання, які забезпечать всебічне бачення фахівцем своєї професійної діяльності. Відповідно, підсилюються гуманітарні та фундаментальні компоненти системи освіти.